

Putovanje i život na »Mariji Imakulati«

Josip Splivalo, San Francisco, Cal.

U prošlom smo broju opisali prolazak parobroda »Nereo« kroz Pelješki kanal, kad se kap. N. Luketa usidrio da posjeti svoje i iskrcao »teret« za svoju kuću. Stigla je tako i vrijedna gondola od honduraskog mahagonija. Lakše smo stvari lako i prenijeli, a teže spremili kod kume File Paravine, čija je kućica bila pokraj mora nedaleko od naše vlake. Kuma Paravina je bila dobra duša, na svaku uru noći otvorila bi bez razmišljanja vrata kad bi netko zakucao i zatražio neku uslugu. Male pakete i guske odnijeli smo u našu kuću u Kraljevića selo. Bilo nam je začudno, da kroz cijelu noć nigdje ne vidjesmo žbira. Zastalno je on očekivao, da će brod pristati ispred sela Žukovca. Gdje je »Nereo« bio usidren on ga nije mogao vidjeti. Nevidjevši brod, zastalno je u baštini zaspao, ili je na grobištu u miru prospavao noć u praznome odru, kako su tada običavali. Žbiri su se vrtili po selima uvijek u vrijeme kad bi očekivali, da će kontrobandijeri doći s novim duhanom u dugim škartocima, koje su sami zvali »oka duhana«.

U ono vrijeme naša obitelj nije imala svoju barku i naš je otac bio stalan da će žbir nanjušiti gondolu, jer su uvijek stvari s broda mirisale drukčije. Zato je naš otac učinio neke promjene. U gondolu je ubacio staru šešulu, jednu upotrebljenu spužvu, jednu karafu s vodom, jedan mali rog s uljem, koje bi se upotrebljavalo kad bi išli loviti hobotnice. Mjesto lijepih i ravnih lakih vesala stavio je u gondolu dva stara teška i kriva vesla. Gondolu je dobro očistio da izgubi brodski miris i pokrio starim vrećama i uredio je onako kako se u ono vrijeme običavalo u našoj okolici. Žbir je uistinu povonjao gondolu, ali nije mogao pronaći ništa i biti će se osjećao kao mačka kad

ovonja mišića, ali mišiću nema traga. Jedno jutro išli smo do naše vlake, da odveslamo gondolu do Zamošca, u vlatku kapetana Lukete. Tu dođe žbir, stade njuškati i nas djecu upita, koji je brod neku večer bio usidren te da li se što s njega na obalu donijelo. Mi mu djeca nijesmo ništa odgovorili, jer nas je otac već bio upozorio, čim je vidio da ide k nama. Zapita potom oca tko je tu gondolu sagradio, na što mu on odgovori, da ju je napravio Depolo u Korčuli.

Ovo što sam naveo o kapetanu Luketi iznio sam kao tipičan primjer kako su tada kapetani radili u manjoj ili većoj mjeri. Bilo je na Pelješkoj rivijeri kapetana koji su se još mladi iskricali i više na more nijesu išli. Živjeli su udobno u svojim lijepim kućama, okruženi zelenim parkovima. Ti bi kapetani uvijek kupili bolji komad mesa i uvijek bi bacili svoj bijeli krtolić »parunu« od trajete, da mu u nj stavi najveću ribu, još prije nego bi se cijela ganga-mreža na trajetu potegla. Sjećam se tako magazina kap. Pave Krstelja pokraj mora. Zvao bi me da mu pomognem urediti ga. Gore na podu imao je svakog materijala što ga je on donosio kući, dok je zapovjedao parobrodima društva »Martinolich«. U ono vrijeme je Krstelj imao veliki kajić, koji je dao izgraditi kao konkurenciju kajićima braće učitelja i kapetana Kovačevića. Imao je i veliku barku kao i lijepu pasaru, s kojom se dobro vozilo i vrlo dobro jedrilo. Kad sam se iskrcao s »Marije Imakulate« on je još bio zapovjednik »San Marca« i predao mi dva oveća sanduka puna praznih flaša, da ih odnesem njegovoj ženi. Do danas ne mogu razumjeti zašto mi je predao te prazne flaše, jer kad sam ih kući donio, malo je

koja bila cijela. Ja sam se njegovoj ženi ponudio, da otvorim sanduke i izvadim zdrave flaše, ali mi ona nije to dopustila, jer je zastalno znala, da je u tim sanducima nešto drugo osim razbijenih flaša, što ja nijesam trebao vidjeti.

U ono doba na prostoru Vignja i Kučišta vlake su bile pune svakojakih brodica i svakome je bilo nešto potrebno za njihovo uzdržavanje. Ipak ti kapetani, koji su imali svakojakog materijala nijesu nikad, ili malo ikad, dali nešto onima, koji su bili potrebni. U mnogim slučajevima im je sav taj pribor propadao, a da nikome nije bio od koristi. »Kako došlo-tako pošlo«, običavalo bi se kod nas reći.

Bilo je zapovjednika još u vrijeme stare Austrije, a kasnije i u staroj Jugoslaviji, koji su prikraćivali momčadi na plaći, a nadalje kad bi mornaru dali novca u stranim lukama. Kapetani nijesu bili učeni bankiri, ali su mnogi bili vješti u novčanim poslovima za svoj interes. Takovih je kapetana bilo i u staroj Jugoslaviji, koji su znali da tlače momčad, osjećali su zalede vlasti. Ako bi se koji mornar bunio, bio bi nazvan imenom koje je tada bilo teško za mornara.

Opisujući ove male slabosti nekih naših starih kapetana ne treba ih opet prestrogo suditi. Nisu oni ipak bili tako »strogi« kao što su bili kapetani na tuđim brodovima. Među stranim kapetanima, engleski su na jedrenjacima, a kasnije na parobrodima, bili najgori. Ne samo da je njihovo ponašanje prama momčadi bilo surovo, nego su i tjelesno mučili, batinali mornare. Oni su znali i za najmanju stvar raspeti mornara na sartijole i nemilosrdno ga bičevati. Nesretni bi mornar u mnogim slučajevima umro. Engleski parobrodi su imali gvozdene kaveze gdje bi mornara vezana zatvorili, kad bi protestirao proti slabe ili smrdljive hrane. Taj okrutni postupak engleskih zapovjednika opisao je engleski kapetan A. A. Bestic u knjizi »Kicking Canvas«.

Blaži postupak, koji je kod nas vladao, ima se djelomično pripisati i samosvijesti naših dalmatinskih mornara, koji ne bi dopustili takov postupak. Bila su dva neobična slučaja u staroj Austriji, koja su se dogodila na parobrodima. Jedan, kad su ložači u peć bacili jednog strojara. Drugi je slučaj bio, kad su neki mornari napali surovog zapovjednika Bijelića i dobro ga izbatinali; bili bi ga valjda i u more bacili, da mu nije pomoć došla. Naši su mornari bili ljudi, koji su imali stalan kućni prag, svoju obitelj. Svi su bili iz malene krasne naše Dalmacije i osjećali su se kao rođena braća, pa i onda, kad su s kapetanima ili među sobom imali prepiraka. Na engleskim jedrenjacima i parobrodima bili su ljudi svakovrstnih narodnosti, većinom bez stalnog doma. Za takove ljude se hladni Englez nije brinuo, već ih je smatrao gore nego marvom. Englez se smatrao, da nije stvoren kao drugi čovjek. No njihovi se kapetani ni prama ljudima svoje narodnosti nijesu bolje odnosili.

Naše putovanje po Jadranu bilo je veoma ugodno. Po našem moru bili smo veseliji. Pratili smo naše obale, naše pitome otoke, naše sure planine. Nitko nikoga nije prekoračio da gubi vrijeme, jer je to bila naša obala i naše more, koje su naši djedovi i pradjedovi isto duboko kao i mi ljubili. More i krajevi, za koje su položene nebrojene žrtve u obrani od pohlepnih osvajača, — koji nijesu skidali pohlepne oči s naše krasne i dragocjene Dalmacije i Jadranskog mora.

Stigosmo tako u Pulu. Dolazak u ovu luku bio je za cijelu momčad od velikoga interesa, jer je to bila glavna

ratna luka tadašnje Austro-Ugarske monarhije. U njoj se mogla vidjeti druga slika nego u ostalim našim lukama. Motrio sam sa velikim zanimanjem ulaz u Pulu i s visoke palube razabirao razne naprave, koje je moje znatiželjno oko opažalo već i onda kad sam bio ukrcan na parobrodu »San Marco«. Pristali smo na desnoj strani luke, nedaleko ulaza i privezali se uz dva drvena mosta, po kojima smo imali iskrcavati teret ugljena. U rano jutro doživjeli smo nešto novoga: vojničke budnice i razne druge zapovjedi na ratnim brodovima, koje su odzvanjale kroz prodorne trube. To je trajalo po cijeli bogovetni dan. A razni zastavni signali dizali su se i spuštali bez prestanka. Mornari su u šljupkama vježbali, vozeći neumorno. Admiralski i zapovjednički luksuzni motorni čamci sjekli su more na putu od velikih ratnih brodova do Briona, punih oficira, da se onamo sprovedu do jutra u otmjenom društvu dama. Mnogo je ratnih brodova tu bilo usidreno. Torpiljarske su užurbano ulazile i izlazile, uvijek dajući nekakove signale različitim zastavicama i sirenama. Ja sam se kao dijete bio uzgazio u duhu, da je to bila naša ratna mornarica, pa i naša zastava, ali sam ovdje u Puli slušao drugačije diple naših mladih dalmatinskih mornara. I ja, ne razabirući zapravo bit stvari, samo sam osjećao simpatiju za te mornare i smatrao ih za dobre ljude i dobre rodoljube.

Drugi dan pristade pred naš brod kajić, koji je pripadao mom mještaninu kapetanu Pavu Krstelju, a bio je u rukama Atilija Fabreta, kojim je nosio hranu po brodovima. U tom kajiću su nam donijeli nešto potrebne hrane. Na timunu je bio moj susjed Bogdan Krstelj. Čim sam ga vidio, mahnem mu rukom i pozdravim ga, ali mi on ni riječi ne odgovori. Valjda se pribojavao, da u mojim očima ne ispadne niže nego što je bio, jer je već do tada imao neke više škole.

U Puli je u isto vrijeme bio parobrod »Filipo Arteli« koji je također iskrcavao ugljen kao i mi. Tih je dana nekoliko parobroda donosilo ugljen u Pulu, kao da se naslućivalo približavanje ratnog vremena. Na »Filipo Arteli« bio je ukrcan moj zemljak Anton Dumović kao sobar. Čim sam to doznao, potrčim da ga vidim, jer njegov brod nije bio daleko. Naš susret nas je obojicu razveselio.

Vrijeme u Puli je bilo krasno i vruće, tako da smo mali od kuhinje i ja svake večeri išli poslije rada na kupanje. Možda će biti malo čudno ovo što ću reći. Ja sam se maldane u moru rodio, ali se nijesam kod kuće naučio plivati. Tako je to bilo u mojoj kući. Otac je bio strog i nikad nije dopustio, da se idem s drugim dječacima kupati. Ali mi ovdje nitko nije mogao to spriječiti, i vidjevši, kako je mali od kuhinje znao plivati i roniti, ja se kao i svaka mačka brzo snađoh u moru. Ne ću nikad zaboraviti zadovoljstvo, koje sam osjetio, kad sam se bez drveta spustio u more i uspješno zaplivaao.

Ni na »Mariji Imakulati«, kao ni na parobrodu »San Marco« nije bilo slobodna vremena za obilazak grada, pa čak niti nedjeljom. Uspije mi ipak jednog dana da sam se poslije rada pješke uputio put grada u posjet moje zemljakinje Gene Krstelj-Fabreta. Bilo je daleko od našega broda do grada. Put je vodio pokraj tvrđava i ratnih uređaja, tako da sam često viđao mornare na straži, od kojih me je bio nekakav strah i zato sam ih sve uljudno pozdravljao i kapu skidao. Oni mi nijesu na pozdrave odgovarali, jer to nijesu ni mogli, ali sam nekima vidio na licu lagani posmijeh. Bili su to zastalno naši Dalmatinci. Stigosmo u grad kad se već bila spustila noć. Odoh u dućan Atilija Fabreta. Ja sam kao dječak veselo ušao, ski-

nuo kapu i lijepo pozdravio. Ali on mi hladno odzdravi. Upravo se spremao da dućin zatvori, već je bio izgasio neke svijeće. Ništa mi nije ponudio i o ničemu me nije pitao. Ja zapitam za stanje njegove obitelji, u nadi da će me pozvati kući, ali mi to nije uspjelo.

Nijesam mogao razumjeti kako je mogao biti tako ravnodušan prema meni, kojeg je dobro poznao kao i cijelu našu obitelj. U našu je kuću zalazio, tu se dulje vremena s mojim roditeljima razgovarao. Da sam bio kadet na »Mariji Imakulati« možda bi me bio ljubazno pozvao na večeru i osjećao se počašćenim mojim prihvatom njegove ponude. Ali ja nijesam bio kadet, već »mali od mesera«. Ja sam stao, ukopan u dućanu i naokolo razgledao ne osvrćući se na to, da se njemu žurilo ići kući. On je jamačno nastojao, da nađe kako da me se riješi, što mu je i uspjelo. Reče mi, da je već kasno i da bi bilo najbolje, da se povratim na brod. Dade mi tiket s kojim sam se mogao besplatno prevesti tenderom do broda. I tako

ja, pokisao — odoh. Razmišljao sam otkud mu ovakov postupak sa mnom, pa sam to pripisao svom negdašnjem iskrcaju s broda »Marija — B«. Ja sam se tada u žurbi bio iskrcao i nijesam imao vremena da predam inventar od kamare. I kad je novi sobar na brod došao, našao je da nekoliko stvari fali, što se razbilo ili u mare palo. Vjerojatno se sobar tužio zapovjedniku, a ovaj kazao Fabretu, jer je ovaj delija meni iskitio pismo, koje ne bi ni pas s maslom pojeo. Da će on meni — pisalo je u pismu — ako ne platim ili ne nadomjestim što fali, poslati žandare kući. Kad je moja sirota majka to pročitala i došla do riječi »žandar« umalo se nije onesvijestila. Kad se kod nas u ono vrijeme samo spomenulo »ide žandar niz ulicu« svakoga bi to otjeralo u kuću od straha. A sve što je falilo nije vrijedilo jedan fjorin. Moj mu otac na to uzvрати oštrim pismom, i poštom pošalje sve ono što je falilo.

(Nastavit će se).